

بررسی موانع و چالش های کارآفرینی فارغ التحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان گلستان

محمدتقی کریمیان : عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علی آباد کتول
فریبا امیرلطیفی : کارشناس ارشد و عضو باشگاه پژوهشگران جوان دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان

چکیده:

در سالهای اخیر اقبال خانم ها به تحصیل در دانشگاه های کشور با توجه به پذیرش بالای ۶۰ درصدی آنها در کنکور از رشد چشمگیری برخوردار شده است. با این وصف فارغ التحصیلان خانم در آینده ای نزدیک بخش قابل توجهی از نیروهای آماده به کار را تشکیل می دهند که اشتغال آنها می تواند چالش عمده ای برای دولت تلقی شود. در چنین شرایطی ترغیب و ترویج کارآفرینی برای ایجاد کسب و کارهای مستقل در بین دانش آموختگان خانم می تواند نقش عمده ای را در فعالیت های اقتصادی و اجتماعی جامعه ایفاء نماید. سؤال اصلی که در زمینه کارآفرینی فارغ التحصیلان جویای کار خانم استان گلستان مطرح شده است، این بود که مهمترین موانع و چالش های توسعه کارآفرینی آنها چیست؟

این مقاله که استخراجی از طرح پژوهشی است، موانع و چالش های توسعه کارآفرینی جامعه آماری را در چارچوب متغیرهایی مثل محدودیت های خانوادگی، محدودیت های فرهنگی (نگرش منفی به حضور اجتماعی زن، عکس العمل های منفی مسئولین و مشتریان به توانایی زن)، فراهم نبودن آموزش های مناسب کارآفرینی (مثل راه اندازی کسب و کار، ثبت شرکت، مهارت های مدیریتی، مالی، بازاریابی) و عدم دسترسی به منابع مالی (کمبود سرمایه، نگرش منفی بانکها به اعطای وام، ناتوانی در ارائه وثیقه)، عدم وجود نهادهای حمایتی و فراهم نبودن قوانین و مقررات در یک چارچوب علمی در یک نمونه آماری به حجم ۳۰۰ نفر مورد سنجش قرار می دهد. بر مبنای یافته های تحقیق، پاسخ دهندگان محدودیت های خانوادگی و محدودیت های فرهنگی را مانع تلقی نکرده و از این رو، فرضیات مربوطه تأیید نشدند. اما فراهم نبودن آموزش های مناسب، عدم دسترسی به منابع مالی، عدم وجود نهادهای حمایتی و فراهم نبودن قوانین و مقررات مناسب از نظر پاسخ دهندگان به عنوان موانع و چالش در توسعه کارآفرینی تلقی شده و فرضیات مربوطه تأیید شدند. نهایتاً راهکارهای کاربردی در زمینه موانع و چالش های فوق الذکر ارائه می گردد.

واژه های کلیدی:

کارآفرین، کارآفرینی، فارغ التحصیلان دانشگاهی جویای کار، محدودیت های خانوادگی، محدودیت های فرهنگی، آموزش های مناسب کارآفرینی، نهادهای حمایتی

مقدمه

توسعه پایدار جوامع به توسعه منابع انسانی وابسته است. توسعه منابع انسانی نیز منوط به آن است که دولت ها بعنوان قدرتمندترین عامل اقتصادی و اجتماعی بتوانند ضمن بسترسازی مناسب و ایجاد فضای لازم جهت رشد و شکوفایی استعداد های انسانی، از توان کل جمعیت فعال اقتصادی اعم از زن و مرد بهره جسته و آن توان را اثربخش نمایند.

امروزه میزان مشارکت زنان در فعالیت های اقتصادی - اجتماعی، به یکی از شاخص های مهم توسعه انسانی مبدل گردیده است. ولی حضور در بازار کار از اهمیت ویژه ای برخوردار است، زیرا فعالیت اقتصادی زنان رابطه مستقیمی با فقر و رفاه اجتماعی دارد. با افزایش فرصت های شغلی برای زنان، سطح فرهنگ و آموزش جامعه ارتقاء می یابد، زنان درآمد مستقل کسب می کنند و وضعیت تغذیه و بهداشت خانواده بهبود می یابد، سن ازدواج بالا می رود و میزان باروری تنزل پیدا می کند. به همین جهت در برنامه های توسعه تلاش می شود تا

مشارکت زنان در بازار کار افزایش یابد و زن به عنصری تولید کننده، مشارکت کننده و در عین حال برخوردار شوند از مواهب توسعه مبدل گردد.

در سالهای اخیر اقبال خانم‌ها به تحصیل در دانشگاه‌های کشور با توجه به پذیرش بالای ۶۰ درصدی آنها در کنکور از رشد چشمگیری برخوردار شده است. با این وصف فارغ التحصیلان خانم در آینده‌ای نزدیک بخش قابل توجهی از نیروهای آماده به کار را تشکیل می‌دهند که اشتغال آنها می‌تواند چالش عمده‌ای برای دولت تلقی شود.

در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، از جمله ایران، حضور زنان در بازار کار، متناسب با افزایش سطح تحصیلات آنان افزایش نیافته است. نرخ بیکاری کشور براساس آمار مرکز ایران در سال ۱۳۸۴ به رقم ۱۱/۵ درصد رسیده است. نرخ بیکاری زنان ۱۷ درصد و نرخ بیکاری مردان ۱۰ درصد در سال ۱۳۸۴ بوده است. به نظر می‌رسد که زنان در مقایسه با مردان در زمینه یافتن مشاغل با چالش و موانع بیشتری برخوردار باشند (سایت مرکز آمار ایران). این باور در میان اکثریت مردم رواج دارد که در حال حاضر، علیرغم آن که بخش اعظم زنان خارج از بازار کار قرار دارند، کشور با مشکل عظیم بیکاری دست به گریبان است. از این‌رو، قطعاً با افزایش شمار زنان تحصیل کرده و فعال بحران بیکاری تشدید خواهد شد. در حالی که میزان فرصت‌های شغلی که اقتصاد همه ساله خلق می‌کند، لزوماً تعداد ثابتی نیست. به عبارت دیگر نیروی کار ماهر و با انگیزه و کارآفرینان نوآور می‌توانند به افزایش فرصت‌های شغلی یاری رسانند. به علاوه نمی‌توان از نظر دور داشت که بالا رفتن شمار زنان بیکار تحصیل کرده به افزایش نارضایتی در میان این گروه منجر می‌شود و عوارض اجتماعی - اقتصادی خاص خود را به همراه خواهد داشت. (کریمی، سایت www.wenet.ir). در چنین شرایطی ترغیب و ترویج کارآفرینی به عنوان موتور توسعه در ایجاد کسب و کارهای مستقل در بین دانش‌آموختگان خانم می‌تواند نقش عمده‌ای را در گسترش فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی کشور ایفاء نماید.

استان گلستان با توجه به امکانات اقتصادی فراوان موجود از یک طرف و همچنین بالا بودن نرخ بیکاری و به تبع آن چالش اشتغال بویژه در بین فارغ‌التحصیلان خانم جویای کار از طرف دیگر به شدت نیازمند به بروز و توسعه کارآفرینی در این راستا است. از این‌رو، اولین گام تحقق چنین آرمانی بطور منطقی، شناسایی موانع و چالش‌هایی است که در بین دانش‌آموختگان خانم استان ممکن است وجود داشته یا ایجاد شود.

مبانی نظری تحقیق

کارآفرینان با بهره‌گیری از نیرویی که در خود برای حل خلاقانه مسئله، ریسک‌پذیری، تحمل ابهام و... سراغ دارند. قادرند به زیرکی و ظرافت و سرعت هر چه تمام‌تر، تهدیدات و تنگناهای محیطی را تبدیل به فرصت کنند و در شرایط سخت مثل کمبود ارز، تورم، جنگ و غیره، فرصت‌های جدیدی را کشف و از آنها بهره‌برداری کنند که هم به نفع خود آنهاست و هم نهایتاً منجر به رفع تنگناهای جامعه می‌شود. از نظر برخی از دانشمندان موتور حرکت اقتصادی جامعه کارآفرینان هستند که در محیطی رقابتی و در شرایط عدم تعادل جامعه را به حرکت در می‌آورند و توسعه می‌بخشند. کارآفرینان، تکنولوژی‌های نوینی ابداع می‌کنند که توسط آن می‌توان محصولات بهتر و ارزان‌تری تولید کرد و بنگاه‌های قدیمی را مجبور کرد تا خود را با وضعیت جدید تطبیق دهند و یا از صحنه خارج شوند. کلید موفقیت کارآفرینان یافتن روش‌های خلاقانه‌ای است که با به کارگیری تکنولوژی‌های جدید یا بازاریابی بهتر، سریع‌تر و کم‌هزینه‌تر کالاهای جدید خواسته‌های بشری را بر آورده می‌سازند.

بدیهی است، انگیزه فعالیت‌های کارآفرینی، نفع شخصی است ولی ایجاد فضای مناسب برای کارآفرینی در کشورها، منافع ملی را بدنبال دارد. تقویت کارآفرینی و ایجاد بستر مناسب برای آن، از ابزار پیشرفت اقتصادی کشورها به ویژه کشورهای در حال توسعه شمرده می‌شود. کشور ما سرشار از منابع غنی و متنوع است و افزایش بهره‌وری در استفاده و بکارگیری آنها قطعاً می‌تواند راهگشای بسیاری از مشکلات و تنگناهایی باشد که در مسیر توسعه و اعتلای جامعه بوجود آمده است.

کارآفرینی را می‌توان از مبانی و دیدگاه‌های مختلف مورد بررسی قرار داد. هویت اسلامی ما ایجاب می‌کند که هر گونه تلاش در جهت ایجاد فرهنگ کارآفرینی در کشور، با تکیه بر باورها و ارزش‌های دینی صورت گیرد. خوشبختانه دین مبین اسلام در پرتو هدایت پروردگار هستی و سیره پیامبر خاتم (ص) و اهل بیت گرامی آن حضرت از چنان غنایی برخوردار است که می‌تواند به بهترین نحو همه مؤلفه‌های کارآفرینی را فراهم آورده و انسان‌هایی با ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان تربیت نماید. برای مثال یکی از ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان بهره‌گیری از امکانات ناچیز و خلق ارزش فراوان است. امام باقر (ع) می‌فرماید: امیرالمؤمنین (ع) می‌فرمود «از رحمت خدا دور باد کسی که آبی و خاکی (برای زراعت) بیابد اما فقر پیشه کند». یا یکی دیگر از صفات کارآفرینان روحیه کمال‌خواهی و پویایی است. کارآفرین به هیچ حدی از موفقیت بسنده نمی‌کند و همواره در فکر کسب کامیابی‌های جدید است. در اسلام این روحیه نیز تقویت می‌شود. امام صادق (ع) می‌فرماید: «هر کس که دو روزش با هم مساوی باشد، مغبون است.

از اوایل دهه ۱۹۷۰ برخی محققین و اندیشمندان مدیریت ضمن انتخاب رویکرد فرآیندی، به تشریح مدیریت کارآفرینی و ایجاد جو و محیط کارآفرینانه در سازمان‌های موجود پرداختند که به برخی از مهمترین آنها اشاره می‌شود.

ساویر (۱۹۵۸) کارآفرینی را می‌توان در دامنه وسیعی از وظایف مشاهده نمود. این وظایف می‌تواند شامل نوآوری محض تا کارهای معمولی باشد

لیبنشتاین (۱۹۶۸) کسی را کارآفرین می‌داند که با اجتناب از بی‌کفایتی‌هایی که دیگران دارند، به کامیابی دست می‌یابد

لایلز (۱۹۷۴) مخاطره‌ی کارآفرینانه را بر حسب مخاطره‌ی مالی، شخصی، فرصت‌های شغلی از دست رفته و مخاطره‌ی مربوط به روابط خانوادگی و سلامت فکری تعریف می‌کند.

«کی یرلوف» (۱۹۷۹) سه وظیفه اساسی را برای همه کارآفرینان موفق تعیین کرده است. این وظایف عبارتند از: نوآوری (کارآفرین باید فرصت‌های تجاری ناشی از تغییرات در تقاضا و فناوری جدید را شناسایی کند)، سرمایه‌گذاری (توانایی و تمایل به یافتن و فراهم کردن سرمایه مخاطره‌آمیز برای یک شرکت) و مدیریت (هنگامی که شرکت تأسیس شده است).

«لایوسی» (۱۹۸۲) کارآفرین را کسی می‌داند که فرصت بازار را درک می‌کند و سرمایه لازم برای بهره برداری را یکپارچه می‌نماید.

«پیترودراکر» (۱۹۸۵) معتقد است که کارآفرین کسی است که فعالیت اقتصادی کوچک و جدیدی را با سرمایه خود شروع می‌نماید.

«جفری تیمونز» (۱۹۹۰) از نظر وی کارآفرینی خلق و ایجاد بینشی ارزشمند از هیچ است.

آمیت و سایرین (۱۹۹۳) معتقدند کارآفرینی فرآیند کسب سود از ترکیب جدید، منحصر به فرد و ارزشمند منابع در محیطی همراه با ابهام و عدم قطعیت می‌باشد.

«ویلیام بای گریو» (۱۹۹۴) معتقد است که کارآفرین کسی است که یک فرصت را در می‌یابد و برای پی‌گیری آن فرصت، یک سازمان را راه‌اندازی می‌کند

در قرن بیستم بعضی از روان‌شناسان از جمله دیوید مک کلند نظریه‌های انگیزشی را در مورد کارآفرینی مطرح نمودند. به نظر مک کلند ویژگی‌هایی که یک فرد دارای انگیزه پیشرفت بالا می‌باشد، مواردی از قبیل ریسک‌پذیری در حد متوسط، نیاز به بازخورد فوری، رضایت از انجام کار و شیفته کار بودن را شامل می‌شود.

کارآفرینی در جهان امروز به سرعت در حال پیشرفت است، کارآفرینی زنان موضوع پرتالتهاب کشورها است. گزارش سال ۲۰۰۲ کارآفرینی جهان که توسط مرکز کارآفرینی کافمن منتشر شده است تأکید می‌کند کارآفرینی زنان نقش برجسته‌ای در سلامت اقتصاد ملتها دارد. از طرف دیگر، تئوریهای اجتماعی بیان می‌دارد که ساختارهای اجتماعی، محیط کار، خانواده و زندگی اجتماعی ساختار یافته، بر روی دسترسی زنان به فرصت‌های شغلی تأثیر داشته و بر عملکرد آنان موثر می‌باشد (گلرد، ۱۳۸۳).

ترکیب جمعیت در جهان کنونی نشان‌دهنده آن است که نیمی از آن را زنان تشکیل می‌دهند. به این لحاظ توجه به استعداد و نقش زنان در چرخه اقتصادی و اجتماعی کشورها، به عنوان نیروی کار ضرورت دارد. به همین دلیل بسیاری از دولت‌ها در شرایط سخت اقتصادی خود توانسته‌اند با اتخاذ تدابیر و سیاست‌های ویژه نسبت به بهره‌مندی از نیروی کار زنان بر بحران‌های اقتصادی فایق آیند و یا در مسیر توسعه با گام‌های سریعتری حرکت کنند. تأثیر اقدامات دولت‌ها نشان‌دهنده دگرگونی نقش اجتماعی و اقتصادی زنان می‌باشد (صابر، ۱۳۸۵، ص ۲۵).

نقش زن در محیط کار جهانی در فاصله ۵۰ سال گذشته تغییرات برجسته‌ای پیدا کرده است. در سال ۱۹۴۰ کل نیروی کار زنان به نسبت کل زنان ۲۶ درصد بود که اغلب در مشاغل مانند پرستاری، منشی‌گری یا معلمی مشغول بودند. جنگ جهانی دوم زنان را وارد بازار کار کرد. اما ارزش‌های پذیرفته شده‌ای از قبیل این که «مرد رئیس خانواده است» و «زن باید به خانه‌داری بپردازد»، فرصت چندانی برای کار در اختیار زن‌ها قرار نمی‌داد مگر در صورت ضرورت. کار زنان نسبت به مردان از اهمیت کمتری برخوردار بود و اغلب نیمه‌وقت بوده و دستمزدهای کمتری نیز دریافت می‌کردند. این هنجارهای اجتماعی قالب‌های شغلی کلیشه‌ای شده‌ای را ساخت و در نتیجه فرصت‌های بسیار محدودی برای زنان در زمینه‌هایی مانند امور مالی و تجاری، بنگاه داری یا تحقیق و توسعه فراهم کرد. انگیزه زنان برای راه‌اندازی کار شخصی بسیار پایین بود (صابر، ۱۳۸۵، ص ۲۵).

با گذشت سالیان متمادی زنان کوشیدند که این باورهای اجتماعی را تغییر دهند. از طرفی دولت‌ها نیز به منظور فعال کردن نقش زنان در اقتصاد جوامع، نسبت به اتخاذ سیاست‌هایی جهت توسعه‌ی اشتغال و به ویژه توسعه‌ی کارآفرینی زنان همت گماشتند. بحث کارآفرینی زنان از دهه ۷۰ مطرح گردید.

بررسی و تحقیقات انجام شده در مورد موانع کارآفرینی زنان در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که سه دسته موانع در مقابل زنان کارآفرین قرار دارد. دسته اول موانعی هستند که برای کلیه زنان و مردان کارآفرین وجود دارد. دسته دوم موانعی است که به دلیل شرایط خانوادگی، اجتماعی و حقوقی در مورد زنان کارآفرین شدیدتر است و دسته سوم که صرفاً موانع زنان کارآفرین می‌باشد.

به طور کلی کارآفرینان با دو نوع موانع روبرو هستند: یکی موانع شروع به کار و دیگری مشکلات ادامه کار، در مرحله آغازین کار، مشکلات عبارتند از: کمبود تجربه کاری، دشواری کسب سرمایه و بی‌تجربگی در برنامه‌ریزی مالی. در ادامه کار مشکلات عبارتند از: کمی تجربه در برنامه‌ریزی مالی، هدایت سرمایه و دشواری در جلب مشتری.

در یک بررسی انجام شده از ۱۴۰ کارآفرین زن در آمریکا موانع عمده آنان در زمینه راه‌اندازی و ادامه کار به صورت جدول زیر نشان داده شده است.

جدول ۱: مشکلات عمده زنان کارآفرین در زمینه راه‌اندازی و ادامه کار

مشکلات راه‌اندازی	مشکلات در ادامه کار
۲۰٪ کمبود مهارت‌های حرفه‌ای	۱۸٪ کمبود تجربه در برنامه‌ریزی مالی
۲۸٪ تأمین سرمایه	۱۵٪ تلاقی امور شرکت با مسائل شخصی
۲۰٪ بی‌تجربگی در برنامه‌ریزی مالی	۱۳٪ موقعیت جانبی ضعیف
۲۱٪ موقعیت جانبی ضعیف	۱۱٪ کسب سرمایه
۲۱٪ کمبود راهنمایی و مشاوره	۱۱٪ کمبود مهارت‌های حرفه‌ای

منبع: (HISRICH, ۱۹۸۴، ص ۷۳)

در این بررسی بزرگترین مشکل زنان در مرحله راه‌اندازی، تأمین سرمایه و در مرحله ادامه کار، کمبود تجربه در برنامه‌ریزی مالی می‌باشد.

در مطالعه دیگری که در مورد ۱۲۹ زن کارآفرین انجام شده است، نشان می‌دهد که ۳۴٪ آنان در جلب سرمایه‌گذاری دچار مشکل بوده‌اند و مدیریت مالی را دومین مشکل عمده خود ذکر کرده‌اند. بسیاری از

مطالعات به عمل آمده حاکی است که در مقایسه با مردان، زنان مشکلات بیشتری در جلب سرمایه‌گذاری دارند.

مطالعه دیگری که از طریق مصاحبه با زنان کارآفرین شرکت کننده در برنامه آموزشی توسعه‌ی کارآفرینی زنان در رومانی انجام شده است، آشکار نمود که اکثر آنها احساس می‌کنند که مهم‌ترین موانعی که در ابتدای راه باید بر آنها غلبه کرد موانع درونی از جمله: ترس از شکست، کمبود جسارت، کمبود حمایت، حمایت معنوی و نبود الگوی مناسب هستند (صابر، ۱۳۸۵، ص ۳۰).

در دسته‌بندی دیگری که توسط Frate در سال ۱۹۹۳ انجام شده است، این موانع در چهار نوع سرمایه شامل سرمایه‌های فیزیکی، مالی، اجتماعی و انسانی که موفقیت هر شرکتی وابسته به آنها است، خلاصه شده است. منظور از سرمایه فیزیکی زیرساخت‌ها است، سرمایه مالی عبارت است از وام یا سرمایه لازم که در دسترس صاحبان مشاغل قرار دارد، سرمایه اجتماعی عبارت است از منابع تأمین شده از طرف شبکه‌های حمایتی که از طرق مختلف به کارآفرینان یاری می‌رساند و سرمایه انسانی خصوصیات فردی از قبیل تحصیلات، مهارت‌های کارآفرینان و تجربه کاری است.

در تحقیقی که از ۲۱ کارآفرین در آمریکا انجام شده است مشکلات جدی از لحاظ کسب اعتبار و غلبه بر این باور اجتماعی که زنان در کار به اندازه مردان جدی نیستند، داشته‌اند. از نظر برخی از محققین، وام‌دهندگان، مشتریان، کارکنان و همسران، زنان را به اندازه مردان باور ندارند. در مطالعه انجام شده روی ۱۲۹ زن کارآفرین در آمریکا، تعدادی از زنان کارآفرین ابراز داشتند که به علت زن بودن قادر به ورود به برخی از محافل اجتماعی نبوده‌اند. به نظر می‌رسید که در زمینه ایجاد شبکه‌های ارتباطی و تماس، مردان از امتیاز وامکانات بیشتری برخوردارند. این مسئله بخصوص در مورد زنان سیاه‌پوست تشدید می‌شود (صابر، ۱۳۸۵، ص ۳۱).

سازمان بین‌المللی کار در سال ۱۹۹۸ موانع زنان را به صورت زیر دسته‌بندی کرده است:

- ۱- موانع رفتاری: زنان اعتماد به نفس کمتر و تصویری منفی از خود دارند.
- ۲- موانع ایفای نقش: تعارض بین وظایف مختلف (از جمله وظایف خانوادگی) با محدودیت‌های زمانی
- ۳- موانع اجتماعی و فرهنگی: مانند دید منفی نسبت به زنان در کار، این باور که زنان باید وظایف دیگری به عهده داشته باشند، محدودیت‌هایی بر حسب نوع شغل انتخابی، کمبود حمایت خانوادگی، کمبود تغییرپذیری و غیره به وجود می‌آورد.
- ۴- موانع تحصیلی: زنان به طور نسبی از سطوح تحصیلی پایین‌تری نسبت به مردان برخوردارند و اغلب دسترسی محدود به فرصت‌های آموزش شغلی دارند.
- ۵- موانع شغلی: زنان فرصت‌های کمتری در بخش رسمی اقتصاد برای پیشرفت مهارت‌های خود دارند.
- ۶- موانع زیربنایی: دسترسی به اعتبار، فن‌آوری، خدمات حمایتی، زمین و اطلاعات به طور اصولی برای زنان مشکل‌تر است.
- ۷- موانع قانونی: فعالیت قانونی مستقل برای زنان محدود است.

اهداف تحقیق

هدف اصلی این تحقیق، بررسی موانع و چالش‌های کارآفرینی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان گلستان بوده است، در همین راستا این سؤال اساسی مطرح شده است "چه عواملی باعث موانع و چالش‌های کارآفرینی این گروه در استان گلستان شده‌اند؟". با توجه به این سؤال اصلی، اهداف ویژه زیر تدوین شده‌اند:

- ۱- شناسایی مهمترین موانع موجود در مسیر توسعه‌ی کارآفرینی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان
- ۲- شناسایی عوامل و شرایط بسترساز در توسعه‌ی کارآفرینی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان
- ۳- پیشنهادات کاربردی جهت توسعه‌ی کارآفرینی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان

فرضیه‌های تحقیق

- با توجه به سؤالات تحقیق، فرضیه‌های زیر مطرح و در تحقیق مورد بررسی قرار گرفته‌اند:
- ۱- محدودیت‌های خانوادگی مانع توسعه‌ی کارآفرینی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان گلستان شده است.
این فرضیه با متغیرهای «مخالفت خانواده خود (پدر، مادر، برادر و خواهر)»، «مخالفت همسر»، «مخالفت خانواده همسر (پدر شوهر، مادر شوهر، برادر شوهر و خواهر شوهر)» و «مشکل نگهداری فرزندان» مورد بررسی قرار گرفت.
  - ۲- محدودیت‌های فرهنگی مانع توسعه‌ی کارآفرینی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان گلستان شده است.
این فرضیه با متغیرهای «نگرش منفی به حضور اجتماعی زنان در اجتماع»، «عکس‌العمل‌های منفی مسئولین به توانایی زن» و «برخوردهای ناباورانه برخی از مشتریان به توانایی زن» مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.
  - ۳- فراهم نبودن آموزش‌های مناسب کارآفرینی مانع توسعه‌ی کارآفرینی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان گلستان شده است.
این فرضیه با متغیرهای فراهم نبودن آموزش در زمینه‌های «راه‌اندازی کسب و کار»، «به‌ثبت رساندن شرکت»، «کسب دانش و مهارت‌های مدیریتی»، «کسب مهارت‌های برقراری ارتباطات با دیگران»، «کسب مهارت در زمینه مالی و حسابداری»، «کسب مهارت در زمینه بازاریابی و فروش کالا» و «سایت‌های آموزش کارآفرینی مخصوص زنان در کشور» مورد بررسی قرار گرفت.
  - ۴- عدم دسترسی به منابع و امکانات مالی مناسب مانع توسعه‌ی کارآفرینی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان گلستان شده است.
این فرضیه با متغیرهای «کمبود سرمایه شخصی»، «نگرش منفی بانکها به اعطای وام به زنان کارآفرین»، «ناتوانی زنان کارآفرین در ارائه وثیقه مورد درخواست بانکها»، «بوروکراسی اداری (کاغذ بازی) برای دریافت وام از بانکها» و «تأخیر بانکها در تأمین به موقع منابع مالی مورد نیاز زنان کارآفرین» مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.
  - ۵- عدم وجود نهادهای حمایتی مناسب مانع توسعه‌ی کارآفرینی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان گلستان شده است.
این فرضیه با متغیرهای «عدم وجود مرکز مشاوره کارآفرینی در دانشگاههای استان»، «عدم وجود مرکز مشاوره کارآفرینی زنان در نهادهای دولتی استان»، «عدم وجود نهادهای غیردولتی حامی از کسب و کار زنان در استان» و «عدم وجود مؤسسات خصوصی مشاوره کارآفرینی زنان در استان» مورد بررسی قرار گرفت.
  - ۶- فراهم نبودن قوانین و مقررات مناسب مانع توسعه‌ی کارآفرینی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان گلستان شده است.
این فرضیه با متغیرهای «فراهم نبودن مقررات مناسب در زمینه تشکیل و حمایت از تشکل زنان کارآفرین»، «فراهم نبودن مقررات مناسب در زمینه معافیت‌های مالیاتی» و «فراهم نبودن مقررات مناسب در زمینه حمایت کارفرما در مقابل کارگر» (در مورد مشکل اخراج کارگر در صورت لزوم) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

روش تحقیق

این تحقیق با توجه به اینکه به بررسی موانع و چالش های کارآفرینی فارغ التحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان گلستان می پردازد، از نظر هدف، جنبه کاربردی دارد. زیرا هدف اساسی در تحقیق کاربردی دستیابی به پیامدهای عملی، پیدا کردن راه حل برای مسائل واقعی و توسعه ای دانش کاربردی در یک زمینه خاص و ابداع و اختراع وسایل و روش ها برای انجام کارهای عملی است. ولی براساس ماهیت و روش یک تحقیق توصیفی - پیمایشی است.

ابزار پژوهش و روش جمع آوری داده ها

در این پژوهش، بخشی از اطلاعات مورد نیاز که در تدوین ادبیات تحقیق و مطالب علمی تحقیق مورد استفاده قرار گرفت، از روش کتابخانه ای (مطالعه اسناد، کتب، مجلات، نشریات و اینترنت) جمع آوری شده است. بخشی دیگر از اطلاعات که مربوط به نظرسنجی از جامعه آماری تحقیق بوده است، از ابزارهای «پرسشنامه» استفاده شده است. تجزیه و تحلیل داده های واصله از ۳۰۰ پرسشنامه فارغ التحصیلان خانم جویای کار صورت گرفته است.

تکنیک های تجزیه و تحلیل آماری

با توجه به ماهیت سئوالات، نوع پاسخ های واصله از روش های آمار توصیفی از قبیل جداول توزیع فراوانی و شاخص های مرکزی برای هر یک از سئوالات مطروحه در فرضیات استفاده گردید. برای آزمون فرضیه های تحقیق از آزمون فرض نسبت موفقیت در جامعه (P) استفاده شده است. برای فرض H_1 یا فرض نقیض ادعا از رابطه $H_0: P \leq 0.60$ و برای فرض H_1 یا فرض ادعا شده از رابطه $H_1: P > 0.60$ استفاده شده است. P در رابطه فوق نسبت مورد آزمون بوده و سطح معنی داری یعنی $\alpha = 0.05$ در نظر گرفته شده است.

یافته های تحقیق

با بررسی و تجزیه و تحلیل اطلاعات در این تحقیق نتایج ذیل حاصل گردید:

۱- فرضیه اول: محدودیت های خانوادگی مانع توسعه کارآفرینی فارغ التحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان گلستان شده است.

فرضیه فوق با چهار سؤال بر مبنای جمع گزینه های خیلی زیاد و زیاد، متوسط و جمع گزینه های کم و خیلی کم به شرح جدول ۲ کمی پذیر شده است:

جدول ۲ - سئوالات فرضیه محدودیت های خانوادگی

ترتیب و شرح سؤال	فراوانی کل	درصد زیاد و خیلی	درصد متوسط	درصد کم و خیلی کم
۱- مخالفت خانواده خود	۲۹۵	۸/۵	۱۱/۲	۸۰/۳
۲- مخالفت همسر	۱۷۹	۱۶/۸	۱۶/۸	۶۶/۵
۳- مخالفت خانواده همسر	۱۷۷	۷/۳	۱۹/۲	۷۳/۴
۴- مشکل نگهداری فرزندان	۱۶۹	۲۳/۱	۲۹/۶	۴۷/۳

همانطوری که جدول فوق نشان می دهد پاسخ دهندگان مخالفت خانواده خود را ۸۰/۳ درصد، مخالف همسر را ۶۶/۵ درصد، مخالفت خانواده همسر را ۷۳/۴ درصد و مشکل نگهداری فرزندان را ۴۷/۳ درصد در حد کم و خیلی کم مانع توسعه کارآفرینی زنان در استان گلستان دانسته اند. به نظر می رسد که در مجموع محدودیت خانوادگی مانع جدی در این راستا به شمار نمی رود.

نتیجه‌ی فرضیه فوق با توجه به موافقت ۳۴ درصدی نمونه آماری در سؤالات این فرضیه و همچنین قرار گرفتن آماره آزمون $Z = -7.6$ در منطقه H_0 نمودار مربوطه، با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که افراد جامعه آماری فارغ‌التحصیلان خانم جویای کار محدودیت‌های خانوادگی را به عنوان عامل موثر در موانع توسعه‌ی کارآفرینی زنان استان گلستان ندانسته‌اند. از این‌رو، فرضیه فوق مورد پذیرش قرار نگرفت.

۲- فرضیه دوم: محدودیت‌های فرهنگی مانع توسعه‌ی کارآفرینی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان گلستان شده است.

فرضیه فوق با سه سؤال بر مبنای جمع گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد، متوسط و جمع گزینه‌های کم و خیلی کم به شرح جدول ۳ کمی‌پذیر شده است:

جدول ۳: سؤالات فرضیه محدودیت‌های فرهنگی

درصد کم و	درصد متوسط	درصد زیاد و خیلی	فراوانی کل	ترتیب و شرح سؤال
۵۰/۸	۲۷/۳	۲۱/۹	۲۹۷	۵- نگرش منفی به حضور اجتماعی زنان
۳۲	۳۲/۷	۳۵/۴	۲۹۴	۶- عکس‌العمل‌های منفی مسؤولین به
۳۳/۲	۳۳/۹	۳۲/۹	۲۹۲	۷- برخورد ناباورانه برخی از مشتریان به

همانطوری که جدول فوق نشان می‌دهد پاسخ دهندگان ۵۰/۸ درصد در حد کم و خیلی کم نگرش منفی به حضور اجتماعی زنان در جامعه، ۳۵/۴ درصد در حد زیاد و خیلی زیاد عکس‌العمل‌های منفی مسؤولین به توانایی زن و ۳۳/۳ درصد در حد متوسط برخورد ناباورانه برخی از مشتریان به توانایی زنان را مانع توسعه‌ی کارآفرینی زنان در استان گلستان دانسته‌اند.

نتیجه‌ی فرضیه فوق با توجه به موافقت ۶۱ درصدی نمونه آماری در سؤالات این فرضیه و همچنین قرار گرفتن آماره آزمون $Z = 0.35$ در منطقه H_0 نمودار مربوطه، با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که افراد جامعه آماری فارغ‌التحصیلان خانم جویای کار محدودیت‌های فرهنگی را به عنوان عامل موثر در موانع توسعه‌ی کارآفرینی زنان استان گلستان ندانسته‌اند. از این‌رو، فرضیه فوق مورد پذیرش قرار نگرفت.

۳- فرضیه سوم: فراهم نبودن آموزش‌های مناسب کارآفرینی مانع توسعه‌ی کارآفرینی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان گلستان شده است.

فرضیه فوق با ۷ سؤال بر مبنای جمع گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد، متوسط و جمع گزینه‌های کم و خیلی کم به شرح جدول ۴ کمی‌پذیر شده است:

جدول ۴: سؤالات فرضیه فراهم نبودن آموزش‌های مناسب

درصد کم و	درصد متوسط	درصد زیاد و خیلی	فراوانی کل	ترتیب و شرح سؤال
۸/۴	۲۶/۶	۶۵	۲۹۷	۸- فراهم نبودن آموزش مناسب برای راه‌اندازی کسب و کار
۱۰/۹	۲۸/۱	۶۱	۲۹۵	۹- فراهم نبودن آموزش مناسب در به ثبت رساندن شرکت
۹/۹	۲۴/۸	۶۵/۳	۲۹۴	۱۰- فراهم نبودن آموزش مناسب برای کسب دانش و مهارت‌های مدیریتی

۲۲/۲	۳۵/۵	۴۲/۳	۲۳۳	۱۱- فراهم نبودن آموزش مناسب برای کسب مهارت‌های برقراری ارتباطات با
۹/۷	۲۶/۱	۶۴/۲	۲۹۹	۱۲- فراهم نبودن آموزش مناسب برای کسب مهارت در زمینه مالی و
۹/۷	۲۰/۹	۶۹/۴	۲۹۷	۱۳- فراهم نبودن آموزش مناسب برای کسب مهارت در زمینه بازاریابی و
۱۱/۱	۱۹/۷	۶۹/۲	۲۸۹	۱۴- فراهم نبودن سایت‌های آموزش کارآفرینی مخصوص زنان در کشور

بر مبنای جدول فوق، پاسخ‌دهندگان بالای ۶۰ درصد در حد زیاد و خیلی زیاد (به استثنای سؤال ۱۱ که درصد آن ۴۲/۳ است) فراهم نبودن آموزش‌های مناسب را مانع توسعه‌ی کارآفرینی زنان در استان گلستان دانسته‌اند. نکته قابل توجه در این زمینه مربوط به فراهم نبودن آموزش‌های بازاریابی و فروش کالا (سؤال ۱۳) و فراهم نبودن سایت‌های آموزش کارآفرینی مخصوص زنان در کشور (سؤال ۱۴) که درصد عوامل فوق بیش از ۶۹ درصد در حد زیاد و خیلی زیاد می‌باشد.

نتیجه‌ی فرضیه فوق با توجه به موافقت ۸۸ درصدی نمونه آماری در سؤالات این فرضیه و همچنین قرار گرفتن آماره آزمون $Z = 9.8$ در منطقه H_1 نمودار مربوطه، با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که افراد جامعه آماری فارغ‌التحصیلان خانم جویای کار فراهم نبودن آموزش‌های مناسب کارآفرینی را به عنوان عامل موثر در موانع توسعه‌ی کارآفرینی زنان استان گلستان دانسته‌اند. از این رو، فرضیه فوق مورد تأیید قرار گرفت.

۴- فرضیه چهارم: عدم دسترسی به منابع و امکانات مالی مناسب مانع توسعه‌ی کارآفرینی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان گلستان شده است.

فرضیه فوق با ۵ سؤال بر مبنای جمع گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد، متوسط و جمع گزینه‌های کم و خیلی کم به شرح جدول ۵ کمیت‌پذیر شده است:

جدول ۵: سؤالات فرضیه عدم دسترسی به منابع و امکانات مالی مناسب

ترتیب و شرح سؤال	فراوانی کل	درصد زیاد و خیلی	درصد متوسط	درصد کم و
۱۵- کمبود سرمایه شخصی	۲۹۸	۸۲/۲	۱۰/۴	۷/۴
۱۶- نگرش منفی بانکها به اعطای وام به زنان کارآفرین	۲۹۹	۵۸/۵	۲۳/۴	۱۸/۱
۱۷- ناتوانی زنان کارآفرین در ارائه وثیقه مورد	۲۹۷	۷۴/۱	۱۶/۵	۹/۴
۱۸- بورکراسی اداری (کاغذ بازی) برای دریافت وام از	۲۹۴	۸۲/۷	۱۳/۹	۳/۴
۱۹- تأخیر بانکها در تأمین به موقع منابع مالی مورد نیاز	۲۹۴	۸۳	۱۰/۹	۶/۱

بر مبنای جدول فوق، پاسخ‌دهندگان بالای ۸۲ درصد در حد زیاد و خیلی زیاد کمبود سرمایه شخصی، بورکراسی اداری (کاغذ بازی) برای دریافت وام از بانکها، تأخیر بانکها در تأمین به موقع منابع مالی مورد نیاز زنان کارآفرین را مانع توسعه‌ی کارآفرینی زنان در استان گلستان دانسته‌اند و این درصد در خصوص نگرش منفی بانکها به اعطای وام به زنان کارآفرین ۵۸/۵ درصد و در زمینه ناتوانی زنان کارآفرین در ارائه وثیقه مورد درخواست بانکها به ۷۴/۱ درصد در حد زیاد و خیلی زیاد از جانب پاسخ‌دهندگان ارائه شده است.

نتیجه‌ی فرضیه فوق با توجه به موافقت ۹۱ درصدی نمونه آماری در سؤالات این فرضیه و همچنین قرار گرفتن آماره آزمون $Z = 10.88$ در منطقه H_1 نمودار مربوطه، با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که افراد جامعه آماری فارغ‌التحصیلان خانم جویای کار عدم دسترسی به منابع و امکانات مالی مناسب را به عنوان عامل موثر در موانع توسعه‌ی کارآفرینی زنان استان گلستان دانسته‌اند. از این رو، فرضیه فوق مورد پذیرش قرار گرفت.

۵- فرضیه پنجم: عدم وجود نهادهای حمایتی مناسب مانع توسعهی کارآفرینی فارغالتحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان گلستان شده است.
فرضیه فوق با ۴ سؤال بر مبنای جمع گزینه‌های خیلی زیاد، زیاد، متوسط و جمع گزینه‌های کم و خیلی کم به شرح جدول ۶ کمی‌پذیر شده است:

جدول ۶: سؤالات فرضیه عدم وجود نهادهای حمایتی مناسب

ترتیب و شرح سؤال	فراوانی کل	درصد زیاد و خیلی	درصد متوسط	درصد کم و
۲۰- عدم وجود مرکز مشاوره کارآفرینی در دانشگاه‌های	۲۹۵	۸۴/۴	۱۱/۲	۴/۴
۲۱- عدم وجود مرکز مشاوره کارآفرینی زنان در نهادهای	۲۹۶	۸۱/۴	۱۴/۲	۴/۴
۲۲- عدم وجود نهادهای غیردولتی حامی از کسب و کار	۲۸۹	۸۲	۱۲/۸	۵/۲
۲۳- عدم وجود مؤسسات خصوصی مشاوره کارآفرینی زنان	۲۹۴	۸۲/۳	۱۲/۶	۵/۱

همانطوری که جدول فوق نشان می‌دهد پاسخ‌دهندگان بالای ۸۱ درصد در حد زیاد و خیلی زیاد عوامل جدول فوق را مانع توسعهی کارآفرینی زنان در استان گلستان دانسته‌اند. نتیجهی فرضیه فوق با توجه به موافقت ۹۵ درصدی نمونه آماری در سؤالات این فرضیه و همچنین قرار گرفتن آماره آزمون $Z = 12.28$ در منطقه H_1 نمودار مربوطه، با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که افراد جامعه آماری فارغالتحصیلان خانم جویای کار عدم وجود نهادهای حمایتی مناسب را به عنوان عامل موثر در موانع توسعهی کارآفرینی زنان استان گلستان دانسته‌اند. از این‌رو، فرضیه فوق مورد پذیرش قرار گرفت.

۶- فرضیه ششم: فراهم نبودن قوانین و مقررات مناسب مانع توسعهی کارآفرینی فارغالتحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان گلستان شده است.
فرضیه فوق با ۳ سؤال بر مبنای جمع گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد، متوسط و جمع گزینه‌های کم و خیلی کم به شرح جدول ۷ کمی‌پذیر شده است:

جدول ۷: سؤالات فرضیه فراهم نبودن قوانین و مقررات مناسب

ترتیب و شرح سؤال	فراوانی کل	درصد زیاد و خیلی	درصد متوسط	درصد کم و
۲۴- فراهم نبودن مقررات مناسب در زمینه تشکیل و حمایت از تشکل کارآفرینان زن	۲۹۵	۸۳/۷	۱۱/۲	۵/۱
۲۵- فراهم نبودن مقررات مناسب در زمینه	۲۸۸	۷۵/۷	۱۸/۴	۵/۹
۲۶- فراهم نبودن مقررات مناسب در زمینه حمایت کارفرما در مقابل کارگر (در مورد مشکل اخراج	۲۹۱	۷۹	۱۶/۹	۴/۱

همانطوری که جدول فوق نشان می‌دهد پاسخ‌دهندگان فراهم نبودن مقررات مناسب در زمینه تشکیل و حمایت از تشکل کارآفرینان زن را به میزان ۸۳/۷ درصد، فراهم نبودن مقررات مناسب در زمینه معافیت‌های مالیاتی را به میزان ۷۵/۷ درصد و فراهم نبودن مقررات مناسب در زمینه حمایت کارفرما در مقابل کارگر (در مورد مشکل اخراج کارگر در صورت لزوم) به میزان ۷۹ درصد در حد زیاد و خیلی زیاد مانع توسعهی کارآفرینی زنان در استان گلستان دانسته‌اند.

نتیجهی فرضیه فوق با توجه به موافقت ۹۵ درصدی نمونه آماری در سؤالات این فرضیه و همچنین قرار گرفتن آماره آزمون $Z = 12.20$ در منطقه H_1 نمودار مربوطه، با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که افراد جامعه آماری فارغالتحصیلان خانم جویای کار فراهم نبودن قوانین و مقررات مناسب را به عنوان عامل موثر در موانع توسعهی کارآفرینی زنان استان گلستان دانسته‌اند. از این‌رو، فرضیه فوق مورد پذیرش قرار گرفت.

۷- سؤال مربوط به مشکل وضعیت جسمی زنان

این سؤال در پرسشنامه مشکل وضعیت جسمی زنان را به عنوان مانع توسعهی کارآفرینی بر مبنای جمع گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد، متوسط و جمع گزینه‌های کم و خیلی کم جدول ۸ نشان می‌دهد.

جدول ۸ - مشکل وضعیت جسمی زنان

ترتیب و شرح سؤال	فراوانی کل	درصد زیاد و خیلی	درصد متوسط	درصد کم و
۲۷- مشکل وضعیت جسمانی زنان	۲۹۰	۱۶/۵	۱۹/۷	۶۳/۸

همانطوری که جدول فوق نشان می‌دهد پاسخ‌دهندگان مشکل وضعیت جسمانی زنان را به میزان ۶۳/۸ درصد در حد کم و خیلی کم مانع توسعهی کارآفرینی زنان در استان گلستان دانسته‌اند. به عبارتی وضعیت جسمی زنان نمی‌تواند مانع جدی در توسعهی کارآفرینی آنان باشد.

۸- سؤال تأثیر دروس تخصصی گذارنده شده دوره دانشگاهی (یا مرکز آموزشی)

این سؤال در پرسشنامه تحت عنوان اینکه تا چه اندازه دروس تخصصی گذارنده شده دوره دانشگاهی (یا مرکز آموزشی) را برای کارآفرینی متناسب با رشته تحصیلی خود موثر می‌دانید، در جدول ۹ بر مبنای جمع گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد، متوسط و جمع گزینه‌های کم و خیلی کم ارائه شده است.

جدول ۹: سؤال تأثیر دروس تخصصی گذارنده شده دوره دانشگاهی (یا مرکز آموزشی)

ترتیب و شرح سؤال	فراوانی کل	درصد زیاد و خیلی	درصد متوسط	درصد کم و
۲۸- تأثیر دروس تخصصی گذارنده شده دوره دانشگاهی (یا مرکز آموزشی) در کارآفرینی	۲۸۴	۴۹/۶	۲۵	۲۵/۴

همانطوری که جدول فوق نشان می‌دهد پاسخ‌دهندگان تأثیر دروس تخصصی گذارنده شده دوره دانشگاهی (یا مرکز آموزشی) را به میزان ۴۹/۶ درصد برای کارآفرینی متناسب با رشته تحصیلی خود موثر دانسته‌اند که این امر نشان‌دهنده تناسب بالای دروس گذارنده شده برای کارآفرینی در رشته مورد نظر فارغ‌التحصیلان نمی‌باشد.

۹- سؤال تأثیر ارائه درس کارآفرینی در رشته تحصیلی

این سؤال در پرسشنامه تأثیر ارائه درس کارآفرینی در رشته تحصیلی را از جانب فارغ‌التحصیلان خانم جویای مورد بررسی قرار داده است. جدول ۱۰ نقطه نظرات آنان را بر مبنای جمع گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد، متوسط و جمع گزینه‌های کم و خیلی کم ارائه می‌دهد.

جدول ۱۰: سؤال تأثیر ارائه درس کارآفرینی در رشته تحصیلی

ترتیب و شرح سؤال	فراوانی کل	درصد زیاد و خیلی	درصد متوسط	درصد کم و
۲۸- تأثیر ارائه درس کارآفرینی در رشته تحصیلی خود	۲۸۷	۴۹/۱	۲۴	۲۶/۸

همانطوری که جدول فوق نشان می‌دهد پاسخ‌دهندگان فارغ‌التحصیلان خانم جویای تأثیر ارائه درس کارآفرینی در رشته تحصیلی خود را در کارآفرینی به میزان ۴۹/۱ درصد در حد زیاد و خیلی زیاد دانسته‌اند. با توجه به اینکه بحث کارآفرینی در کشور از جمله موضوعات جدید است؛ بررسی چنین موضوعی که تا چه اندازه ارائه درس کارآفرینی می‌تواند باعث کارآفرینی فارغ‌التحصیلان رشته مورد نظر شود، نیاز به تحقیقات بعدی بر حسب رشته در بین فارغ‌التحصیلان دارد. به عبارتی نتیجه دقیق چنین موضوعی زمانی قابل بحث است که چنین دروسی در سطح دانشگاه‌های کشور در سطح گسترده ارائه شود و سپس به بررسی نتیجهی ارائه چنین دروسی در کارآفرینی فارغ‌التحصیلان پرداخته شود.

پیشنهادات کاربردی برای توسعه کارآفرینی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان

- ۱- در نظر گرفتن پروژه تحقیقاتی برای دروس تخصصی دانشگاهی با هدف کارآفرینی و آموزش عملی در کار و اختصاص درصدی از نمره درسی به این پروژه‌ها؛
- ۲- ایجاد آزمایشگاه‌ها و کارگاه‌های پیشرفته متناسب با دروس تخصصی رشته تحصیلی مربوطه؛
- ۳- آشنایی دانشجویان خانم با ساختار و کارگاه‌های صنعتی چند کشور موفق از طریق ارائه بروشور و سایر شیوه‌ها.
- ۴- ارائه دروس کارآفرینی به عنوان ۳ واحد درسی در تمامی رشته‌های دانشگاهی موجود (البته در بعضی از رشته‌ها ارائه می‌شود)؛
- ۵- ارائه سرگذشت کارآفرینان موفق زن کشور به خصوص در سطح استان در درس کارآفرینی و در صورت لزوم دعوت از کارآفرینان زن کشور و استان برای ایراد سخنرانی در دانشگاه‌های استان؛
- ۶- انتخاب عنوان پایان‌نامه‌های کاربردی در زمینه کارآفرینی رشته مربوطه؛
- ۷- ایجاد انگیزه برای راه‌اندازی کسب و کار در دانشجویان خانم در شرف فارغ‌التحصیل دانشگاه‌های استان از طریق برپایی سمینارها و کارگاه‌های آموزش مهارت‌های کسب و کار؛
- ۸- ایجاد زمینه برای شکوفایی اندیشه خلاق در دانشجویان خانم از طریق برپایی کارگاه‌های خلاقیت؛
- ۹- ارائه وضعیت کلی بازار کار رشته مربوطه در ۲ سال آخر سال تحصیل به دانشجویان خانم برای ایجاد انگیزه در زمینه فعالیت‌های کارآفرینانه؛
- ۱۰- آشنایی دانشجویان ترم‌های بالا با جامعه اقتصادی ایران و جهان از طریق منابع درسی کارآفرینی؛
- ۱۱- اطلاع‌رسانی دقیق و بیان فرصت‌ها و منابعی که در سطح استان می‌توانند به زمینه‌های کارآفرینی دانشجویان خانم منجر گردند؛
- ۱۲- مشاوره علمی، روانی و شخصیتی به فارغ‌التحصیلان خانم جویای کار در زمینه فعالیت‌های کارآفرینی از طریق مرکز یا دفاتر کارآفرینی که در دانشگاه‌های استان ایجاد می‌شوند؛
- ۱۳- استفاده از اساتید مجرب برای مشاوره خدمات کارآفرینی و تعیین حق‌الزحمه کافی از جانب ریاست دانشگاه برای آنان با توجه به بند فوق؛
- ۱۴- ارائه فرصت و حمایت از دانشجویان خانم استان جهت پیاده کردن ایده‌های کارآفرینی خود تا هنگام فارغ‌التحصیلی؛
- ۱۵- آشنا کردن دانشجویان خانم استان با قوانین و مقررات تسهیل‌کننده روند کاری ایجاد کسب و کار از طریق جزوات، بروشورها و لوح‌های فشرده مربوطه؛
- ۱۶- آشنا کردن دانشجویان خانم استان با نمونه طرح‌های کسب و کارهای بالفعل و بالقوه در زمینه رشته تحصیلی مربوطه.
- ۱۷- توجیه منطقی دانشجویان در رابطه با رشته قبول شده و فرصت‌های شغلی آن در بدو ورود به دانشگاه،
- ۱۸- ایجاد دفاتر مشاوره جهت فعالیت‌های کارآفرینانه خصوصاً برای دانشجویان خانم در شرف فارغ‌التحصیل؛
- ۱۹- هماهنگی بیشتر برای بازدید دانشجویان خانم از مراکز و کارخانجات موفق در سطح استان و کشور؛
- ۲۰- ایجاد و توسعه رشته کارآفرینی در مقطع کارشناسی، کارشناسی ارشد در دانشگاه‌های استان؛
- ۲۱- آموزش و آگاهی مسئولین دانشگاهی استان در زمینه مباحث کارآفرینی؛

۲۲- ایجاد احساس خودباوری در فارغ‌التحصیلان خانم جوایای کار و القای این واقعیت که دولت تأمین‌کننده اشتغال آنها نیست بلکه دولت با سیاست‌های حمایتی زمینه و بستر را برای فعالیت کارآفرینانه آنان فراهم می‌کند.

منابع و مآخذ:

- ۱- آراستی، زهرا. *توسعه‌ی کارآفرینی زنان و دختران دانشگاهی*، برگرفته از سایت زیر (تاریخ مراجعه به سایت ۸۵/۶/۱۵):
http://www.wenet.ir/index.php?option=com_content&task=view&id=399&Itemid=100
- ۲- آیین نامه اجرایی گسترش بنگاههای اقتصادی زود بازده و کارآفرین مصوب ۸۴/۸/۱۹ هیئت وزیران
- ۳- احمدپور داریانی. (۱۳۸۰). *کارآفرینی (تعاریف، نظریات، الگوها)*، تهران: انتشارات پردیس، ۵۷.
- ۴- احمدپور داریانی. (۱۳۸۱). محمود. *کارآفرینی، تعاریف، نظریات، الگوها*، چاپ چهارم، تهران: شرکت پردیس.
- ۵- احمدپور داریانی، محمود و مقیمی، سید محمد. *نقش دولت در توسعه کارآفرینی*، برگرفته از سایت اینترنتی:
<http://www.techpark.ir/Parks/Farsi/Articles/Karafirini.htm>
- ۶- استفین پی. رایبزنز. *رفتار سازمانی*، (علی پارساییان و سید محمد اعرابی مترجمان)، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۱۳۸۰.
- ۷- الوانی، سید مهدی و معمارزاده، غلامرضا. (۱۳۷۴). *رفتار سازمانی*، تهران: انتشارات مروارید.
- ۸- بست، جان. *روش‌های تحقیق در علوم تربیتی و رفتاری*. (حسن‌پاشا شریفی و نرگس طالقانی، مترجمان)، چاپ هشتم، تهران: انتشارات رشد، ۱۳۷۹.
- ۹- حافظ نیا، محمد رضا. (۱۳۸۲). *مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی*. تهران: انتشارات سمت.
- ۱۰- حسن زاده، رمضان. (۱۳۸۳). *روش‌های تحقیق در علوم رفتاری*. تهران: انتشارات ساوالان.
- ۱۱- دلاور، علی. (۱۳۷۰). *روش‌های تحقیق در روانشناسی و علوم تربیتی*، چاپ دوم، تهران: انتشارات پیام نور.
- ۱۲- رضائیان، علی. (۱۳۸۲). *مبانی سازمان و مدیریت*، تهران: انتشارات سمت.
- ۱۳- سیاوش مریدی، فرصتها و محدودیتهای کارآفرینی در اقتصاد ایران، مجله تدبیر، شماره ۱۰۹، دی ماه ۱۳۷۹. برگرفته از سایت (تاریخ دریافت ۱۳۸۵/۶/۱۵):
<http://www.imi.ir/tadbir/tadbir-109/article-109/3.asp>
- ۱۴- سالازار، ملیتو و دیگران. *مقدمه‌ای بر کارآفرینی*، (سیامک نطق مترجم)، تهران: انتشارات کوهسار، ۱۳۷۶.
- ۱۵- سازمان سنجش آموزش کشور، جزوه طرح توسعه کارآفرینی در دانشگاههای کشور (کاراد)، دبیرخانه طرح توسعه کارآفرینی در دانشگاههای کشور
<http://www.sanjesh.org/karad.htm>
- ۱۶- کریمی، زهرا، نقش حمایت‌های دولت در گسترش کارآفرینی در میان زنان (تعاونی‌های زنان استان مازندران)، برگرفته از سایت: تاریخ دریافت ۱۳۸۵/۶/۱۵
http://www.wenet.ir/index.php?option=com_content&task=view&id=400&Itemid=100
- ۱۷- صمد آقایی، جلیل. (۱۳۷۸). *سازمانهای کارآفرین*، چاپ دوم تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- ۱۸- صابر، فیروزه. (۱۳۸۵). *راههای توسعه کارآفرینی زنان در ایران*، چاپ سوم، تهران: انتشارات روشنگران و مطالعات زنان، ۱۳۸۵.
- ۱۹- صابر، فیروزه، *بررسی محدودیت‌ها و تدابیر و ابتکارات زنان کارآفرین در ایران*، برگرفته از سایت زیر (تاریخ مراجعه با سایت ۸۵/۶/۱۴):

http://www.wenet.ir/index.php?option=com_content&task=view&id=392&Itemid=100

۲۰- گلرد، پروانه. (۱۳۸۳). *طراحی الگوی توسعه کارآفرینی زنان در ایران*، پایان نامه دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

۲۱- گلرد، پروانه. *نقش خانواده در توسعه کارآفرینی زنان ایرانی*، برگرفته از سایت زیر (تاریخ مراجعه به سایت شهریور ۸۵):

http://www.wenet.ir/index.php?option=com_content&task=view&id=396&Itemid=100

۲۲- فتحی، سعید. تحول فرهنگی گامی به سوی کارآفرینی، مجله تدبیر، شماره ۱۰۲، خرداد ماه ۱۳۷۹.
۲۳- قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۴-۱۳۸۸) مصوب ۱۳۸۳/۶/۱۱

۲۴- لاجینی، الوطالب. *کارآفرینی از دیدگاه اسلام*، مقاله ارائه شده در دومین همایش مدیریت نوین دانشکده علوم و فنون دریایی جوادالانمه چالوس، ۱۳۸۱.

۲۵- مرکز آمار ایران، *شاخص‌ها نماگرهای جمعیت، نیروی انسانی و توزیع درآمد*، برگرفته از سایت (تاریخ دریافت ۱۳۸۵/۶/۱۵):

<http://www.sci.org.ir/persia/SEL/INDICES/salane84/daramad.htm>

۲۶- مورهد و گریفین، *رفتار سازمانی*، مترجم مهدی الوانی و غلامرضا معمارزاده، تهران: انتشارات مروارید، ۱۳۷۴.

۲۷- مریدی، سیاوش. فرصتها و محدودیتهای کارآفرینی در اقتصاد ایران، مجله تدبیر، شماره ۱۰۹، دی ماه ۱۳۷۹.

۲۸- مشارکت اجتماعی زنان، نشریه زنان گلستان، تیر ماه ۱۳۸۶.

۲۹- نادری، عزت ا... و مریم سیف نراقی. (۱۳۷۴). *روش‌های تحقیق در علوم انسانی*، تهران، دفتر تحقیقات و انتشارات بدر.

۳۰- هیسریچ، رابرت دی. و پی. پیترز مایکل. *کارآفرینی*، (فیض‌بخش، علیرضا و تقی‌یاری، حمیدرضا مترجمان)، تهران، انتشارات علمی دانشگاه صنعتی شریف، ۱۳۸۳.

منابع لاتین:

1. Charles Outcalt, *The Notion of Entrepreneurship: Historical and Emerging Issues*, Digest Number 00-4, September, 2000. (<http://www.celcee.edu/products/digest/Dig00-4.html>), Internet 2003.